

**Merila za ugotavljanje/prepoznavanje slovenskosti ali neslovenskosti imen
podjetij, zavodov, društev in drugih pravnih oseb zasebnega prava**

Naročnik
Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije

Nova Gorica, september 2006

© 2006, Univerza v Novi Gorici

Raziskovalna skupina: dr. Franc Marušič (s pomočjo dr. Apolonije Gantar)

KAZALO:

1	Uvod	4
1.1	Merila slovenskosti ali merila neslovenskosti	4
1.2	Zadostni ali nujni pogoji slovenskosti?	7
2	Merila	9
2.1	Pravopisna merila	10
2.2	Besediščna merila	16
2.3	Glasoslovna merila	21
2.4	Oblikoslovna in besedotvorna merila	23
2.5	Skladenjska merila	25
2.6	Pomenoslovna merila	26
3	Sklep	27
4	Literatura	30

POVZETEK

V pričujoči ekspertizi obravnavam merila slovenskosti in merila neslovenskosti za določanje primernosti imen podjetij, društev itd. Merila niso zgolj predstavljena, temveč je vsako merilo vsaj malo obrazloženo in pokomentirano. Predstavljenih je precej več meril, kot menim, da jih je smiselno upoštevati. Predstavljena so namreč tudi nekatera možna merila, ki se mi ne zdijo smiselna, in za katera mislim, da jih ne bi bilo vredno upoštevati, vendar jih zaradi popolnosti prav tako navajam in komentiram. Vsako merilo je torej predstavljeno tako z vidika delovanja oziroma uporabe, kot tudi s strani smiselnosti. Preden merila predstavim, jih razložim s teoretičnega vidika. Opišem, kakšna bi merila lahko bila oziroma kakšna bi morda morala biti. Opravljena je torej manjša tipologija meril. V zaključku so merila še enkrat na kratko predstavljena v preglednici. Za konec dodam nekaj komentarjev, kakšna imena so smiselna in kakšna ne, in sicer ne glede na to, ali jih zakon dopušča ali ne.

1 Uvod

Razpravo o merilih začenjam z nekaj mislimi o vrstah meril, o tem, kakšna bi morala biti oziroma kakšna bi lahko bila. Merila so namreč lahko pozitivna (v skupino spada vse, kar ima neko lastnost) ali negativna (v skupino spada vse, kar nima neke lastnosti). Merila pa lahko delimo tudi glede na to, kako strogo jih upoštevamo. Za določeno lastnost namreč lahko rečemo, da jo mora imeti vsak pripadnik neke skupine, lahko pa stvar tudi obrnemo in rečemo, da mora biti nekaj, kar ima neko lastnost, takoj tudi že pripadnik neke skupine. Kaj to pomeni, bom podrobneje razložil v prvem delu ekspertize. Čeprav govori ekspertiza o imenih podjetij, društev in drugih pravnih subjektih, bom načeloma govoril le o imenih podjetij. S to poenostavitvijo bi rad naredil razlaganje in razpravljanje razumljivejše in preglednejše. Povsod bi morale biti ugotovitve in trditve o imenih podjetij prenosljive na vse ostale pravne in druge subjekte, o katerih naj bi ekspertiza tudi govorila. Uvodne besede o merilih so seveda posplošljive tudi na druga merila, se pravi, da niso nujno vezana na jezik in imenoslovje. Uvodne besede, ki se nanašajo na merila, bodo prišle prav kasneje, ko bom razpravjal o dejanskih merilih slovenskosti. Upam, da bo zaradi teh poenostavitev vse skupaj bolj razumljivo in pregledno. Četudi je glavna naloga ekspertize postaviti merila *slovenskosti* oziroma *neslovenskosti* imen podjetij, so nekatera predstavljena merila usmerjena bolj v *primernost* imen podjetij, seveda sledeč zakonu.

1.1 Merila slovenskosti ali merila neslovenskosti

Kot rečeno, lahko na merila za ugotavljanje primernosti imen gledamo pozitivno ali negativno. Merila namreč lahko opredelijo skupino lastnosti, ki jih imena morajo imeti, da so sprejemljiva. Merila pa bi lahko opredelila tudi skupino lastnosti, ki jih imena ne bi smela imeti, oziroma, s katerimi bi postala neprimerna. Merilo bi bilo pozitivno, če bi recimo predpisovalo, da se mora ime nahajati v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (nadalje SSKJ) oziroma drugih relevantnih priročnikih ali pa, da mora biti izpeljivo iz teh besed z običajnimi oblikoslovnimi, oblikotvornimi in besedotvornimi postopki, ki jih navaja Slovenska slovnica (Toporišič 2000). Tako merilo je seveda precej omejevalno, množico primernih imen pa naredi zaprto, saj zapre vrata primernosti vsem besedam, ki jih omenjeni priročniki zaradi različnih razlogov ne vključujejo. Ker so konkretni priročniki po eni strani že zastareli in ker tako ali tako ne morejo registrirati vseh besed, ki jih slovenski govorniki uporabljamo, in ker

konec koncev tudi slovnica ne more do popolnosti izpisati vseh možnih pravil, verjetno velja, da vsakršno tako merilo zaobjame le del besed oziroma možnih imen, ki bi lahko bila slovenska. Če karikiram pozitivna merila slovenskosti, lahko rečem, da niso daleč od preprostega seznama primernih imen, s katerega bi si morali uporabniki izbrati ime, pač tisto, ki jim je najbolj všeč. Kot rečeno, je to povedano malo karikirano in pretirano. Seveda ni nujno, da imamo eno samo merilo, kot tudi ne, da je merilo napisano tako omejujoče, kot je zapisan zgornji vzorčni primer. V osnovi pa je stvar podobna opisanemu.

Negativno merilo, na drugi strani, ne predpisuje, katero lastnost bi imena morala imeti, temveč katere lastnosti imena ne smejo imeti, da jih še imamo za primerna. Tako merilo bi recimo predpisovalo, da ime, če naj bo primerno, ne sme vsebovati tujih črk, obrazil, besed ali slovničnih pravil (recimo fonoloških). Taka merila množice možnih imen ne zaprejo, zaprejo pa množico neprimernih imen. Negativno merilo slovenskosti je v bistvu pozitivno merilo neslovenskosti. Seveda bi bilo tako merilo preohlapno oziroma se zdi, da bi ga morali napisati preveč natančno in s preveč različnimi možnostmi. Če zopet karikiram, je tako ime primerljivo spisku besed, ki niso primerna imena in ki jih uporabnik ne bi smel izbrati. Seveda vsaka beseda, ki ni neslovenska, ni nujno takoj že slovenska. Beseda je namreč lahko preprosto neobstoječa, se pravi, da ne obstaja ne v angleščini ne v kakem drugem jeziku. Konkretnije, ime 'Beautin d.o.o.' strogo gledano ni angleška beseda, vendar ji kljub temu ne moremo priznati slovenskosti. Lahko le rečemo, da je to očitno fantazijsko ime, ki je izpeljano iz angleške besede.

Na kratko torej pozitivna merila določajo, katera imena so slovenska, medtem ko negativna merila določajo, katera imena to niso. Nobena od teh rešitev ni idealna.

Zakon predvideva, da mora biti ime firme, društva in drugih pravnih oseb v slovenščini oziroma v slovenskem jeziku. Pri kateremkoli nadaljnjem določanju slovenskosti se moramo najprej zaustaviti ob samem pojmu slovenskosti in doreči, kaj slovenščina oziroma slovenski jezik je. Odgovor seveda ni preprost, saj slovenščina ni le slovenski knjižni jezik (za katerega bi se sicer lahko trdilo, da ni niti naravni človeški jezik, niti zares slovenski), temveč bi v ta okvir morala spadati tudi vsa narečja in druge socialne in pokrajinske zvrsti. Že če sprejmemo, da spadajo v slovenščino narečja in različni pokrajinski pogovorni jeziki, kar je verjetno precej neoporečno, se zastavi cel kup praktičnih vprašanj. Narečij je cel kup, njihova podobnost standardni slovenščini pa je zelo raznolika. Vendar pa, če dovolimo narečja, ki so blizu standardnemu jeziku, moramo dovoliti vsa narečja. Kakršnokoli omejevanje na le določena narečja bi bilo nesmiselno, neupravičeno in celo nepravilno.

Pa vendar, če sprejmemo narečja, se znajdemo pred novim problemom, saj ne moremo preprosto vedeti, kaj je del narečja in kaj ne. Narečja namreč po večini še niso opisana v slovarjih in nimajo lastne (zapisovalne) norme (vsaj ne vsa). Vprašanje je seveda tudi, kaj narečna norma sploh je? Ali bomo morda sprejeli le tista narečja, ki že imajo svojo zapisno različico? Takih narečij je vse več, saj se lokalni časopisi pogosto odločajo za objavo člankov v okoliškem narečju (prekmurski jezik in rezijanščina imata tu drugačen status, saj je njuna norma starejšega izvora). Narečja se v omenjenih lokalnih časopisih seveda ne zapisujejo po pravilih slovenskega pravopisa, saj imajo pogosto glasove, ki jih standardna slovenščina ne pozna, še pogosteje pa se narečni izgovor preprosto preveč razlikuje od standardne slovenščine. V Solkanskem časopisu 1001 tako že nekaj let objavljajo besedila, napisana v solkanščini. Za zapis polglasnika, ki je v solkanščini zares pogost glas, so vpeljali novo črko 'ə' (uporabljajo pa tudi naglasna znamenja na samoglasnikih). Primeri takšnih besed so: 'peréuəncia', 'po Sukəni', 'lumə́r' in tako naprej.

V podporo širšemu pojmovanju slovenščine še to. Zares slovensko bi moralo biti tisto, česar nima noben drug jezik. Tisto torej, po čemer se slovenščina loči od drugih jezikov. Po tej logiki je pogovorni jezik marsikdaj precej bolj slovenski kot knjižni. Dolga oblika pridevnika, ki jo pozna knjižni ne pa tudi pogovorni jezik, obstaja tudi v srbohrvaščini (oziroma hrvaščini, srbščini, bosanščini in črnogorščini). Vsaj na prvi pogled sta si ti dve morfološki posebnosti zelo sorodni in gotovo tudi sta, tako strukturno kot zgodovinsko. Obe se uporabljata za označevanje določnosti samostalniške zveze, obe pa sta tudi izšli iz iste dolge oblike pridevnika (zaimkovnih sklonskih obrazil) praslovanščine. Pogovorna slovenščina ne pozna dolge oblike pridevnika, temveč »določni« člen 'ta', ki se podobno kot dolga oblika veže na pridevnik in je tako precej različen od določnih členov v drugih evropskih jezikih. 'Ta' je velika posebnost slovenščine in je kot tak zelo slovenski, precej bolj kot dolga oblika pridevnika. Pa vendar ga vsej slovenskosti navkljub knjižni jezik ne pozna.

Če sprejmemo razširitev na narečja, se zdi logično, da bi sprejeli tudi razširitev na različne žargone, saj so tudi ti del slovenščine. Seveda tudi ni jasno, zakaj ne bi dopuščali slengovskih prvin, seveda tistih slengov, ki se govorijo na območju Slovenije in katerih govorci so rojeni govorci slovenščine.

Recimo, da bi hoteli imeti le pozitivna merila. S pozitivnimi merili moramo najprej naštetih vse možne slovenščine, ki bi jih še sprejeli, in če igramo pošteno, moramo sprejeti prav vse. Za vsako od slovenščin moramo navesti vse besede in vse elemente ali pa vsaj vse njene posebnosti. Pri vseh omenjenih razširitvah slovenščine se zdi vse skupaj rahlo neobvladljivo, saj je že narečne besede težko uloviti, kaj šele žargonizme, ki so pogosto

prisotni samo v govorni komunikaciji med za to poklicanimi posamezniki. Kaj hitro opazimo, da zastavljena pot ne bo lahka.

Če bi hoteli z negativnimi merili dosledno onemogočiti vsa neslovenska imena, bi seveda morali najprej navesti vse možne jezike, katerih besed ne bi smeli uporabljati. Vendar si lahko mislimo, da bi tako merilo, če bi res zajemalo vse jezike razen slovenščine, bilo še bolj obsežno kot prej opisano. Povrh vsega je marsikatera tuja beseda tudi slovenska beseda: 'okno' je tako slovenska kot ruska beseda, 'roba' tako slovenska kot italijanska, 'laser' obstaja skoraj v vseh jezikih, seznam pa je seveda še precej daljši. Seznam tujih besed bi torej morali dopolniti s seznamom izjem, tako da se tudi ta način ne zdi idealen. Ker pa zakon pravi, da so poleg slovenskih dovoljena še domišljajska imena, in ker se domišljajskih imen dejansko ne da zamejiti, bi morda bilo res bolj smiselno ugotavljati, katero ime ni primerno oziroma postaviti negativna merila primernosti (seveda ne s seznamami prepovedanih besed).

1.2 Zadostna in nujna merila za slovenskost

Merila o primernosti lahko delimo tudi po njihovi moči. Torej, kaj izpolnjevanje določenega merila pomeni za članstvo v določeni množici. Tu ločimo med zadostnimi in nujnimi pogoji.

Zadostni pogoji so pogoji oz. lastnosti, za katere velja, da je beseda, čim ta pogoj izpolnjuje, slovenska (govorimo namreč o merilih slovenskosti), ne pomeni pa, da imajo vse slovenske besede oziroma imena nujno to lastnost oziroma, da izpolnjujejo ta pogoj. Tako merilo je nekaj zares tipično slovenskega, nekaj, česar drugi jeziki nimajo. Težko bi bilo določiti zadosten pogoj za kombinacije glasov oziroma črk, saj ni nobena kombinacija črk edino slovenska. Približki takemu pogoju bi lahko bile kombinacije 'šč' ali kaj podobnega. To kombinacijo sicer res poznajo tudi drugi slovanski jeziki, vendar le tisti, ki ti dve črki tudi uporabljajo. Zadostni pogoj bi bila tudi skloniska ali spregatvena obrazila, ki so lastna le slovenščini. Zelo blizu taki lastnosti je recimo dvojina. Od slovanskih jezikov jo pozna le še lužiška srbščina, od evropskih pa prav noben. Morda bi med zadostne pogoje spadali tudi nekateri predlogi in predpone, ki jih drugi jeziki nimajo. Precej več primerov pa bi dobili pri skladijskih lastnostih (recimo zgoraj omenjeni »določni« člen ob pridevniki) in pri besedišču, če bi seveda upoštevali besedo skupaj z njenim pomenom. Primer zadostnega pogoja je nahajanje v SSKJ. Če je beseda zapisana v SSKJ, potem je gotovo slovenska, seveda pa obenem ni res, da so vse slovenske besede zapisane v SSKJ. Kot rečeno, slovenščino pojmujem kot združbo različnih slovenščin, SSKJ pa je v osnovi slovar knjižne

slovenščine z nekaj ustrezno kvalificiranimi neknjižnimi prvinami, ki se pojavljajo v besedilih primarno knjižnega jezika. Pri zadostnih merilih torej velja, da lahko iz izpolnjevanja pogojev takoj sklepamo na besedino slovenskost, vendar da obenem ne moremo iz besedine slovenskosti sklepati na izpolnjevanje tega merila. Iz neizpolnjevanja takega pogoja torej ne moremo sklepati na besedino neslovenskost.

Nujna merila so tiste lastnosti, ki jih ima vsaka slovenska beseda oziroma ime. Izpolnjevanje takih meril pa seveda še ne pomeni, da je konkretna beseda že slovenska. Tako merilo bi recimo bilo pojavljanje v slovenskih tekstih. Vsekakor lahko z gotovostjo trdimo, da so vse slovenske besede (mogoče ne ravno vse oblike) že bile kdaj zapisane in da je ta zapis vključen v kakšno smiselno uravnoteženo in dovolj veliko podatkovno zbirko oziroma korpus. Tako merilo je tudi zapis s slovensko abecedo in recimo možnost pregibanja po slovenskih vzorcih. Seveda po drugi strani nahajanje v zbirki slovenskih besedil še ne pomeni, da je neka beseda slovenska, saj se v tekste pogosto prikradejo tudi tuje besede, bodisi v obliki citatov bodisi v obliki tujih imen podjetij itd. Podobno tudi zapis s slovensko abecedo ne pomeni, da je beseda slovenska, saj lahko s slovensko abecedo zapišemo marsikaj, tako kot lahko po slovenskih vzorcih pregibamo vsako besedo, ki jo lahko izgovorimo. Za nujna merila torej velja, da lahko iz slovenskosti neke besede sklepamo, da izpolnjuje to merilo, da pa ne moremo iz izpolnjevanja tega merila sklepati, da je beseda slovenska.

Iz omenjene debate o zadostnih in nujnih merilih vidimo, da bi slovenskost lahko določevali le, če bi imeli merilo, ki bi bilo tako nujni kot zadostni pogoj slovenskosti oziroma neslovenskosti. Ker takega pogoja preprosto ni (to se da tudi dokazati), je še najbližje idealu dovoljšen nabor zadostnih pogojev. Verjetno za vsako lastnost po eden. Vendar, kakor sem omenil zgoraj, zadostnih pogojev dejansko ni mnogo oziroma jih ni prav enostavno formulirati, še posebej ne na ravni zapisa in oblike besed (se pravi brez povezave s pomenom). Ker jih imamo le omejeno količino, bomo vedno spregledali kakšno besedo, ki dejansko je slovenska, vendar ne izpolnjuje nobenega od naših zadostnih pogojev. Zadostnih meril je mnogo v skladnji in pomenoslovju, vendar ti dve področji za imena podjetij nista najbolj uporabni. Večina meril, ki so spodaj opisana, so nujna merila, ki pa so seveda precej manj uporabna. Iz dejstva, da jih neko potencialno ime izpolnjuje, ne moremo sklepati, da je to ime tudi zares slovensko. Ali pač. Ker res nimamo druge možnosti, se namreč izplača nujne pogoje prekrstiti v zadostne. Z drugimi besedami, za ime bi lahko rekli, da je slovensko, čim izpolnjuje enega (ali pa morda nekaj) predlaganih nujnih pogojev. Druge poti verjetno tako ali tako ni. Seveda bi se lahko odločili tudi drugače in dejali, da je potencialno ime neslovensko, čim ne izpolnjuje vseh znanih nujnih pogojev, ali pa, da izpolnjuje le enega od pogojev

neslovenskosti, vendar bi na tak način množico možnih imen po nepotrebnem zaprli, jeziku pa brez pravega razloga preprečili ustvarjalnost. Med merili bodo izstopala tudi nekatera pomembnejša merila, ki bi bila še posebej primerna za prekvalifikacijo v zadostna merila.

Pri omenjeni prekvalifikaciji gre za to, da na slovenskost lahko gledamo tudi zelo sprejemajoče. Včasih je dovolj že en element, da neko besedo sprejmemo kot slovensko. Veliko imen podjetij je namreč nekakšna kombinacija domačih in tujih prvin. Če rečemo, da je že nekaj slovenskih prvin dovolj, da imamo ime za slovensko, potem bi bila imena tipa 'Živex', 'Gordian vozeli', 'Pasut in partners' itd. lahko popolnoma slovenska. Seveda pa niso vsi nujni pogoji enako primerni za prekvalifikacijo. Merila so si dejansko različna po moči in smiselnosti (to je seveda tudi naša subjektivna ocena), zato bom včasih kako merilo izpostavil (pač, kakor se meni zdi določena lastnost pomembna). Kjer bom lahko, bom vse skupaj še malo pokomentiral in pokazal, kaj bi se zgodilo, če bi merilo upoštevali drugače.

2 Merila

Preden se lotim meril, se moramo še enkrat zaustaviti ob vprašanju, kaj je del slovenščine. Odgovor ni preprost. Načeloma je del slovenščine vse, kar se v slovenščini pojavlja. Taka definicija deluje krožno. Na primeru besed bi tako rekli, da so slovenske besede tiste, ki se pojavljajo v slovenščini. Na drugi strani moramo definirati še slovenščino, za katero bi rekli, da je tisti jezik, ki uporablja slovenske besede. Enako seveda velja za vse elemente jezika. Če je slovenščina jezik, ki uporablja slovenske elemente (morfologijo, črke, skladnjo), in če so slovenski tisti elementi, ki se pojavljajo v slovenščini, nismo povedali kaj dosti. Vseeno pa moramo nekje začeti.

Rekli bomo, da je slovensko vse, kar je prisotno v slovenščini. S 'prisotno' seveda ne mislim le tega, da se je kdaj pojavilo, temveč, da se dejansko uporablja. Slovenščino razumem kar se da široko, se pravi, da je slovenščina jezik, ki ga uporabljajo Slovenci, se pravi državljani Slovenije oziroma tisti, ki so rojeni govorce slovenščine, se pravi tudi zamejski Slovenci. Ko govorim o rojenih govornikih, imam v mislih ljudi, katerih materni jezik je slovenščina. Rojeni govorec slovenščine seveda tudi ne pomeni rojeni govorec slovenskega knjižnega jezika, saj ta zelo verjetno sploh nima rojenih govorcev. Slovenščina je v tem primeru združba vseh različnih narečij, govorov, pokrajinskih pogovornih jezikov ter takih in drugačnih zvrsti. Tudi najbolj neformalna govorica srednješolca, ki je zasoljen z najstniško govorico, je še vedno slovenščina, enako kot je slovenščina tudi najformalnejša govorica

profesorja latinščine na univerzi. In prav tako, kot je del slovenščine osrednje slovensko narečje, so deli slovenščine tudi govori Nadiške in Terske doline. (Ker je govora o slovenskih podjetjih, vključevanje zamejcev morda vendarle ni smiselno. Dejansko o tem nimam mnenja, saj po eni strani Slovenija noče izključiti zamejcev iz svojega življenja, po drugi strani pa dejansko ni smiselno na kakršenkoli pravni način vdirati v drugo državo. Ker pa sem se odločil biti v pojmovanju slovenščine čim širši, bom upošteval tudi narečja in govore zunaj ozemlja Republike Slovenije.)

Seveda tu ne morem govoriti le o besedišču, temveč tudi o sklonskih končnicah, skladijskem ujemanju, glasovnih in zapisnih posebnostih pa še kaj bi lahko dodali. Vse, kar se v določenem tipu slovenščine (ali v eni od slovenščin) pojavlja, je načeloma del slovenščine. S to osnovo, gremo lahko naprej.

Velja še dodati, da se, ker očitno merilo ni eno samo, ne zdi smiselno na slovenskost gledati binarno, torej, da beseda je ali pa ni slovenska. Nekatera merila lahko kažejo na slovenskost, druga na neslovenskost. Pri takih primerih bi sicer lahko rekli, da je vsaka beseda, ki ni 100 % slovenska, neslovenska, vendar bomo tu raje podpirali bolj široko in odprto gledanje na slovenskost ter dejali, da je beseda lahko slovenska tudi, če ni slovenska po vseh merilih. Ker meril ne bomo formalizirali, seveda ne bomo nikoli imeli številčnega podatka, v kolikšni meri je neka beseda še slovenska. Se pa zdi, da bi se kaj takega načeloma dalo narediti, če bi se seveda vnaprej odločili, katera merila so nam bolj in katera manj pomembna, ter tudi, koliko je kakšno merilo pomembnejše od drugega.

2.1 Pravopisna merila

Če je nekaj slovensko, potem predvidevamo, da bi moralo biti zapisano po slovenskem pravopisu. To je nujni pogoj oziroma merilo. Pod slovenski pravopis spadajo nabori črk, pravila za rabo velike ali male začetnice, ločil, pisanje skupaj ali narazen, pač običajne stvari, ki jih predpisuje pravopis. Ker je naš pravopis¹ prestrog in v mnogočem zastarel ali pa vsaj preokoren, je postavitev tako močnega nujnega merila neuporabna. Povrh vsega imamo pravopis le za slovenski knjižni jezik, ne pa še za vsa slovenska narečja. Pa vendar.

¹ SPS Slovenski pravopisni slovar 2001)

2.1.1 Nabor črk

Pri črkah lahko podobno kot za celotni pravopis postavimo nujen pogoj slovenskosti: slovenščina je zapisana le s slovenskimi črkami, nič drugega ne more biti slovensko (vendar je lahko tudi marsikaj neslovenskega zapisano s slovenskimi črkami). Tako merilo je zelo lahko postaviti, pa tudi ugotavljati, ali ga določeno ime spoštuje. Problem je le v tem, da bi bilo tako merilo, če bi upoštevalo Slovenski pravopis, preprosto prestrogo.

Slovenski pravopis že v prvi vrstici na prvi strani določa, da ima slovenska abeceda 25 črk: 'a', 'b', 'c', 'č', 'd', 'e', 'f', 'g', 'h', 'i', 'j', 'k', 'l', 'm', 'n', 'o', 'p', 'r', 's', 'š', 't', 'u', 'v', 'z' in 'ž'. Pravopis sicer dopušča v nekaterih zvezah (zlasti v tujih imenih) tudi druge črke in jih razvrsti na mesto v abecedi, kjer jih imajo postavljene jeziki, ki take črke poznajo. Nabor črk z ločevalnimi znamenji ni izčrpen, zato se zdi, da so dopuščene v tujih imenih kar vse črke z različnimi znamenji (možnih kombinacij ni malo).

Nadalje sem zgoraj omenil, da so del slovenščine tudi vsa slovenska narečja, od katerih imajo nekatera že tudi svojo zapisovalno normo. Prekmurščina je v tej kategoriji že posebnost, saj je svoj čas obstajal celo prekmurski knjižni jezik, v katerem so izhajale knjige itd. Danes kake zares močne tradicije nima nobeno narečje, vseeno pa obstajajo narečja, v katerih izhajajo priložnostni članki, in za katera so entuziastni domačini izdelali slovar narečnih besed ali celo slovnico. Najdejo pa se tudi avtorji, ki v lastnih narečjih pišejo pesmi ali prozo. Žal ta popis uporabljenih črk ne bo popoln, saj se bom osredotočil le na okolje, ki ga poznam, in na stvari, ki sem jih uspel najti na internetu.

Na straneh <http://oreh.pef.uni-lj.si/~markor/dialekt.htm> se nahajajo številna besedila, ki so napisana v cerkljanščini. Avtor, Marko Razpet (univerzitetni profesor matematike na Ljubljanski univerzi), uporablja večinoma le črke slovenske abecede, katerim je dodal še 'á', 'ú', 'í' in pa apostrof, torej znak '. Na straneh <http://www.lintver.it/natisoniano-download.html> se nahajata slovnica in slovar nadiškega narečja, ki ju je sestavil Nino Špehonja. Poleg standardnih slovenskih črk uporablja še kombinacije samoglasnikov z obema naglasnima znamenjema ´ in ` , na primer 'á' in 'à'. V forumu na straneh <http://www.prlekija-on.net/> se zelo pogosto uporablja črka 'ü', za katero so v okviru taistega foruma imeli celo debato, kako jo napisati na običajni slovenski tipkovnici, češ, da je za prleščino izredno pomembna (verjetna glasovna vrednost je visoko zaokrožen prednji samoglasnik). V Solkanskem časopisu 1001 občasno izhajajo članki, ki so napisani v solkanščini. V njih najdemo črko 'ə' (tudi z naglasnim znamenjem ´), ki zastopa polglasnik (drugi 'e' v besedi 'veter'). Že samo s tem kratkim pregledom smo nabor slovenskih črk povečali za 13 (12 samoglasnikov in apostrof).

Drugo možno merilo slovenskosti bi lahko bil seznam črk, ki jih upravne enote še vpisujejo v osebne izkaznice. Med te črke spadajo poleg osnovnih slovenskih še 'ć', 'đ', 'w', 'q', 'y', 'x' in 'ü' (morda sem kakšno po pomoti izpustil). Torej črke, ki se včasih pojavljajo v slovenskih priimkih (pa tudi take, ki so pač na voljo na računalniški tipkovnici). Tak razširjen seznam sicer res zaobjema tudi očitno neslovenske črke, oziroma črke, ki jih v standardni slovenščini ne poznamo, saj zapisujemo glasove, ki jih te črke običajno predstavljajo, drugače. Tako recimo 'q', kakršnega pozna latinščina, italijanščina, angleščina itd., zapisujemo s 'kv' ali 'k', 'x', kakršnega poznajo omenjeni jeziki, pa zapisujemo s 'ks'. Pri dvojnem v ('w') se stvari malo bolj zapletejo, saj ga nemščina izgovarja, kot mi izgovarjamo črko 'v' (podobno tudi poljščina), angleščina pa, kot bi mi izgovorili niz 'uə' ali kaj podobnega. Še več nesoglasij je pri črki 'y', ki jo Poljaki berejo kot polglasnik ('ə'), Angleži kot mi 'j', Čehi, Slovaki, Albanci in verjetno še kdo pa kot 'i'. Kakorkoli že, ob upoštevanju vseh teh tujih črk se nam je seznam dovoljenih črk povečal še za 6. Tak seznam je vsekakor prevelik in, kakor smo videli, ni niti zares slovenski. Vendar to ni toliko moteče, kot je moteče dejstvo, da večina teh črk v različnih jeziki dejansko nima stalnega izgovora. Črke brez stalnega izgovora, pa niso le tuje mednarodne črke, temveč so vedno tudi črke neke druge abecede. Te črke torej niso le neslovenske, temveč nujno tudi angleške, nemške, francoske itd.

Podobno kot imajo besede vedno nek pomen in so le skupaj s pomenom del jezika, imajo črke glasovno podobo in so le skupaj z njo del nekega jezika. Prej smo videli, koliko različnih izgovorov ima v posameznih jezikih črka 'y', enako mnogo bi jih lahko našli tudi za kakšno bolj standardno črko. Tako se recimo 'j' v angleščini prebere kot 'dž', v romunščini, francoščini, portugalsščini in katalonščini kot 'ž', v španščini kot 'h', v nizozemščini se v kombinaciji s 's' prebere kot 'š' in še bi lahko naštevali. Brez glasovne podobe torej ne moremo vedeti, iz katerega jezika je bila črka vzeta. Tu pa nastopijo težave pri identifikaciji črk, saj pri registraciji imena podjetja ni predpisano, da se mora registrirati tudi izgovor tega imena. To je seveda logično. Ime se prebere tako, kot ga preberemo v slovenščini. Po tej logiki je tudi povsem smiselno, da se smejo uporabljati le slovenske črke, saj znamo dejansko prebrati le te. Kljub temu je jasno, da moramo osnovni nabor 25 črk dopolniti.

Za začetek moramo dodati narečne črke, saj so tudi te slovenske. Tako se nabor poveča na 38 črk. Nadalje bi ga morali razširiti še na črke, ki so dovoljene v imenih slovenskih državljanov (ime ustanovitelja je namreč dovoljena sestavina imena podjetja), in v kolikor je ime izpeljano iz takega imena, bi moralo vsekakor biti dovoljeno (saj je konec koncev tudi slovensko). Dovoljena so tudi tuja imena podjetij, če gre za podružnico v Sloveniji, tako da moramo dejansko dopustiti vse črke, vendar tu dejansko ne gre več za

slovenska imena podjetij, temveč za tuja imena, zato bomo razpravo o tem izpustili. Pomembna so namreč imena, ki naj bi bila izvorno slovenska. Pa vendar moramo tudi pri teh dopustiti katerokoli črko. Podjetja se namreč lahko imenujejo po tuji znani osebi ali po tujem kraju. Prav lahko si je zamisliti podjetnika, ki bi svojo šivalnico kavbojk želel poimenovati 'Texas', 'Yosemite' ali pa kar 'Yellowstone'. Težko je reči, da tako ime ni del slovenščine. Ker slovenščina tuja zemljepisna imena zapisuje citatno, so del slovenščine tudi tuja lastna in zemljepisna imena v citatni obliki. Res smo pri teh imenih še vedno omejeni na citatno obliko tujega imena, medtem ko neslovenske črke še vedno niso v prosti rabi, in jih verjetno ne bi hoteli imeti v na novo sestavljenih ali zapisanih besedah. In če niso v prosti rabi, jih po nobenem merilu ne bi mogli proglasiti za slovenske.

Vprašanje je torej, ali lahko poleg črk, ki smo jih do sedaj že sprejeli za slovenske (torej 25 črk pravopisa in 13 narečnih črk), najdemo še katero črko, ki je v prosti rabi. Prvi črki, ki nam tu prideta na misel, sta 'x' in 'y' in morda še 'w'. Prvi dve črki sta običajna simbola v matematiki, tako da ju Slovenci dobro poznamo po obliki in po imenu. Vsaj kar se 'x' tiče, se ta izgovarja med jeziki dokaj standardno kot 'ks' (izjeme so albanščina, v kateri se 'x' izgovarja kot 'dz', ter baskovščina in portugalsščina, ki ga izgovarjata kot 'č'), zaradi česar uporaba 'x'-a v bistvu ni neslovenska (vsaj ne v negativnem smislu, da pripada nekemu drugemu jeziku). Če pogledamo na slovenski internet, lahko opazimo, da se 'x' uporablja zelo prosto in da je temu primerno tudi zelo pogost. Na slovenskih spletnih straneh tako dobimo številne zadetke s črko 'x', recimo besedico 'ex' v zvezah 'moja ex punca', 'moj ex' itd. Številne pojavitve besedice 'ex' pa najdemo tudi v okviru korpusa Nova beseda (http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html), kjer se nahajajo večinoma lektorirana besedila časopisa Delo. Podobno pogosta kot besedica 'ex' je tudi beseda 'export'. Zanimivo je, da je zapis 'export' precej pogostejši, kot zapis 'eksport'. Seveda so skoraj vsi zadetki imena gospodarskih družb, ki se ukvarjajo z uvozom in izvozom in imajo zato pogosto besedo 'export' že v imenu, a je to še vedno del slovenščine. Slovenska imena podjetij so po eni strani zahtevana zato, ker so tudi imena del jezika in ker bi ob dopuščanju kakršnihkoli imen na neki način »kvarili« slovenščino. Vendar pa, če so imena res del jezika, potem moramo vsaj že obstoječim imenom priznati, da so vplivala na jezik in da so torej vanj že vnesla določene besede. Takšna besede je vsekakor 'export', med črkami pa prav gotovo 'x'.

Črka 'y' v slovenščini ni tako pogosta kot 'x', pa tudi med jeziki nima stalnega izgovora, pa jo vendar poznamo vsi. Četudi bi z izgovorom lahko komplicirali, vsekakor velja, da je vsaj približno enoten, saj se izgovarja ali kot 'i' ali kot 'j' (z nekaj izjemami). 'J' in 'i' pa sta si tudi drugače zelo bližnja glasova (v marsikaterih jezikih celo del istega fonema,

torej neločljiva). Zato črko 'y', četudi jo poznamo kot 'epsilon', če jo vidimo v besedi, preberemo ali kot 'i' ali 'j', kar pač bolj ustreza v konkretnem primeru. Črka 'y' se pojavlja tudi v SSKJ in to ne le v latinskih imenih rastlin. Primeri gesel s črko 'y' so: 'acrylan', 'baby', 'boy', 'city', 'fifty-fifty', 'hollywoodski' itd. Vse so sicer izvorno angleške besede, vendar so si očitno s svojo pogostostjo in običajnostjo prislužile mesto v SSKJ. Črka 'y' se pojavlja tudi na slovenskih registrskih tablicah, kar jo dela še toliko bolj prepoznavno in običajno v Sloveniji. Tudi črka 'w' morda ni tako pogosta kot 'x', vendar je vseeno že zdavnaj vstopila v slovenščino, nenazadnje tudi kot oznaka za moč na žarnicah, kar imenujemo v slovenščini 'vat'. V SSKJ ima nekaj manj zadetkov, vendar še vedno prek 100. Pa tudi sicer je po obliki dovolj podobna črki 'v', tako da z njenim prepoznavanjem nimamo težav. Še za spoznanje manj pogosta in običajna, pa vseeno obče poznana, je črka 'q', imenovana 'ku'.

Za vse štiri črke (zlasti za tri prvoomenjene) bi rekel, da četudi v osnovi niso slovenske, njihov soobstoj v besedah še ne naredi besede neslovenske (kot bi jo naredila recimo črka 'l' ali pa katera od ciriličnih črk). Recimo, da bi nekdo hotel imenovati svoje podjetje 'Volya'. Zakaj bi takšno ime zavrnilo kot neslovensko ali celo angleško? Zaradi črke 'y'? Beseda 'Volya' v angleščini ne obstaja. Obstaja v slovenščini, le zapisana je nestandardno. Vendar zakaj bi morala biti imena omejena le na osnovni nabor črk? Imena so konec koncev avtorska. Zapisana morajo biti tako, da so uporabna. Moteča pa je predvsem njihova tujskost, namreč dejstvo, da obstajajo v kakem drugem jeziku. Jeziku je treba pustiti vsaj nekaj svobode. Tudi če se mu je ne pusti, se bo jezik spreminjal. Vendar le, če se mu jo pusti, obstaja upanje, da se bo razvoj usmerjal v smer, ki jo vsaj pričakujemo.

Tu velja dodati še nekaj. Načeloma ni dovoljeno dajati imen, ki bi bila preveč slična že obstoječim. Takšno določilo verjetno prepoveduje imena, kot so: 'Merčator', 'Nova Lublanska banka' itd. Takšno določilo bi seveda morali smiselno upoštevati tudi z dodanimi črkami. Če že obstaja podjetje 'Živex', potem bi med nedovoljena imena moralo spadati tudi ime 'Živeks'. Podobno bi morala biti prepovedana še imena tipa 'Welana', 'Awtoelektrika', 'Hydrya', 'Primorye' itd.

Dejansko se da črkovne (/znakovne) pogoje slovenskosti omiliti do skrajnosti in reči, da bi za slovensko lahko šteli prav vsako ime, ki ni sestavljeno izključno iz tujih znakov. To bi bilo negativno merilo. Po tej logiki bi lahko rekli, da so neslovenska samo imena tipa 'Wyx', 'Łär' ipd. Tako merilo je zelo očitno neuporabno, saj preprosto dopušča preveč (dopušča namreč tudi imena tipa 'Łarič').

Po vsem, kar smo povedali, lahko ponudimo nov nabor črk (ki gotovo ni prav izčrpen zaradi nepoznavanja vseh slovenskih narečnih zapisovanj), ki nastopajo v slovenskih besedah.

Kot rečeno, je to le nujni pogoj, ne pa zadostni (vse, kar je slovensko, uporablja te črke, ne pa obratno): 'a', 'á', 'à', 'b', 'c', 'č', 'd', 'e', 'é', 'è', 'ə', 'ó', 'f', 'g', 'h', 'i', 'í', 'ì', 'j', 'k', 'l', 'm', 'n', 'o', 'ò', 'ó', 'p', 'q', 'r', 's', 'š', 't', 'u', 'ú', 'ù', 'ü', 'v', 'w', 'x', 'y', 'z' in 'ž'. Poleg omenjenih črk so na neki način slovenski (ali pa vsaj ne neslovenski) še tile znaki: števke, ločila, apostrof in '&'. Katerokoli ime, ki je sestavljeno iz teh znakov, je lahko slovensko, in za nič drugega se ne zdi, da bi lahko bilo slovensko. Tu se moram spet malo zadržati. Iz seznama sta izpuščeni črki 'ć' in 'đ', četudi sta dovoljeni na slovenskih osebnih izkaznicah. Seveda sta nam obe dobro znani, vendar lahko za obe brez zadržkov dodam, da nam ni znana njihova glasovna vrednost, saj ju izgovarjamo tako kot izgovarjamo 'č' in 'dž'. Vsaj vizualna razlika med 'č' in 'ć' je tako minimalna in ker obenem med njima ni razlike v glasovni vrednosti, se zdi dopuščati obe črki nesmiselno. 'Đ' je na drugi strani vizualno očitno drugačen od glasovne dvojnice 'dž', tako da vsaj s te strani ni zadržkov, da ne bi v seznam dodali tudi 'đ'. Edini zadržek je nemednarodnost omenjene črke, saj je 'đ' črka prav konkretne abecede in spada kot taka med tuje, raje kot med neslovenske črke. Obe črki pa bi seveda morali biti dopuščeni v vseh imenih podjetij, ki vsebujejo ali izvirajo iz osebnih lastnih imen.

Tako kot obstajajo izjeme povsod, bi morale obstajati tudi na področju imen. Torej, vsebovanje črke ali znaka, ki ni naveden tukaj, še ne pomeni, da je beseda oziroma ime nujno neslovensko, temveč le, da je njeno slovenskost treba bolj podrobno preveriti. Kot sem omenil že zgoraj, ločevanje 'je/ni slovensko' ni preveč smiselno. Po tej logiki lahko katera zares slovenska lastnost, recimo končnica, glasovni sklop ali pa morda neka skladenjska posebnost, tudi prevlada nad morebitno neslovenskostjo tuje črke (ali kakršnekoli druge tuje sestavine).

2.1.2 Pravopis

Če je ime slovensko, pričakujemo, da bo spoštovalo Slovenski pravopis. Da bo torej postavljalo veliko začetnico, kamor jo postavlja slovenščina, da bo uporabljalo ločila, kakor jih postavlja slovenščina itd. Tako merilo je seveda zastavljeno kot nujni pogoj, ki ga nameravam v nadaljevanju omiliti.

V Slovenski Pravopis spada marsikaj, poleg zgoraj omenjanega nabora črk, ki se je izkazal za prekratkega, saj so v slovenščini uporabljane tudi tam nezapisane črke, vsaj še različna pravila, ki običajnemu uporabniku jezika povzročajo nemalo preglavic (na splošno bi lahko dejali, da je Pravopis relativno težak). Da res ni posebej življenjski smo dolga leta spoznavali prek spletne jezikovne svetovalnice ŠUSS (<http://www2.arnes.si/~lmarus/>), kamor smo prejeli številna vprašanja in komentarje jezikovnih uporabnikov. Številna vprašanja so

bila usmerjena prav v različne zelo specifične normativnojezikovne teme, rešitve in predpise, ki jih predpostavljajo posamezni problemi in ki jih svetuje in zapoveduje Pravopis. Ena od ugotovitev analize vprašanj, ki sva jo opravila z Rokom Žaucerjem (Marušič in Žaucer 2000), je bila vezana prav na očitno prezahtevnost slovenskih pravopisnih pravil. To seveda ni le najina ugotovitev, nekaj podobnega je ugotavljal že Urbančič (1987).

Pravopis je torej uporaben za osnovo merilo slovenskosti zaradi svoje dodelanosti, vendar je hkrati neuporaben zaradi svoje odtujenosti od dejanske slovenščine. Povrh vsega je to le pravopis knjižne slovenščine, tu pa smo zavzeli stališče, da je slovensko še marsikaj drugega, predvsem različna narečja in neformalni registri. Pravila za postavljanje ločil so seveda uporabna in se jih zdi smiselno upoštevati iz povsem praktičnih razlogov. Vendar moramo pravopisna pravila vedno sprejemati s premislekom. Slep sledenje pravilom ali čemurkoli drugemu se nikoli ni izkazalo za pametno.

Kaj dosti tu ni dodati. Tista narečja, ki se zapisujejo, nimajo lastnih pravopisov (z izjemo prekmurščine in morda rezijanskega in nadiškega narečja, ki pa v veliki meri, zlasti kar se ločil in velike začetnice tiče, upoštevata bodisi slovenski bodisi italijanski pravopis). Pravila zapisa so torej definirana in ob tem lahko le še ponovim, da slepo vztrajanje pri njihovem izpolnjevanju ni smiselno. Seveda se zdi prav, da so imena krajev, ki nastopajo v imenih podjetij in društev, zapisana tako, kot se zapisujejo v svoji uradni obliki (če ta le ni preveč oddaljena od originalne narečne oblike). Tako se zdi tudi prav, da bi pravilno ime bilo 'Turistično društvo Vnanje Gorice' in ne 'Turistično društvo Vnanje gorice'.

Podobno velja za postavljanje vejice v imena tipa 'Društvo občanov, ki jim ni vseeno', četudi je tu treba dodati, da imajo imena seveda svojo specifikko in da so na neki način »nad« jezikom. Celotno ime, četudi sestavljeno iz več besed, namreč prevzame vlogo ene same besede. Pravopis sicer določa, kam se postavljajo ločila znotraj stavka, ne pa, kam se postavljajo znotraj besede, tako da bi lahko celo trdili, da pravopis za imena v bistvu ne velja.

Pravopis tudi določa, katere besede so dopuščene, katere prepovedane in kako se posamezne besede zapisujejo. O tem bom pisal v naslednjem razdelku.

2.2 Besediščna merila

Zamislimo si lahko dva tipa besediščnih meril. Besede, ki sestavljajo ime, so namreč lahko slovenske, ker v slovenščini že obstajajo, ali pa, ker so to možne slovenske besede. Drugi tip meril je obravnavan v razdelku 2.4, kjer se dotaknem oblikotvorja in besedotvorja, prvi tip

meril pa bom prediskutiral tukaj. Vprašanje je torej, za katere besede velja, da so že del slovenščine. Za začetek sem gotovo spadajo vse besede, ki jih vsebuje SSKJ. Za samo ime seveda ni nujno, da nastopa izključno v imenovalniški obliki, npr. pri samostalniku, ali v nedoločni obliki pri glagolu, tako da dejansko ni nujno, da bomo ime v svoji registrirani obliki našli v slovarju (recimo, da se podjetje imenuje 'Pri kovaču' ali pa 'Omare in stoli'). Kakorkoli že, če se katerakoli oblika imena nahaja v SSKJ, je to že zadosten pogoj, da ime razglasimo za slovensko.

Že uvodoma sem omenil, da je SSKJ precej star slovar, saj je začel nastajati v šestdesetih letih in je bil v devetdesetih le enkrat obnovljen (to so sicer zelo pavšalne ocene, ki pa ne odstopajo od bistva problema). Tudi zaradi načina zbiranja gradiva SSKJ pač ne more biti slovar sodobne slovenščine. V SSKJ se tako nahajajo številne slovenske besede, ki jih nihče več ne uporablja, na drugi strani pa v njem ni številnih besed, ki jih kot slovenske prepozna vsak govorec slovenščine. SSKJ pač odraža starejše stanje slovenščine, le-ta pa se tako kot vsi drugi jeziki nenehno razvija. Nove besede prihajajo v jezik, stare (nefunkcionalne) pa iz njega izginjajo, kakor pač zahtevajo vsakokratne sporazumevalne potrebe. Katerikoli slovar je zato le prikaz stanja jezika v času svojega nastajanja. SSKJ je zaradi svoje specifikke še za odtenek bolj zastarel. Poleg SSKJ imamo tu še Slovenski pravopis, ki je, kar se vključevanja novih besed tiče, še bolj restriktiven in tog kot SSKJ. Kar velja za SSKJ, velja tudi za Pravopis. Če se ime v kateri od svojih variant (ali imenovalniku izvirne besede ali nedoločniku izvirnega glagola) nahaja v SPS, je to ime slovensko (nahajanje je zadostno merilo slovenskosti).

Poleg obeh velikih slovarjev imamo še Besedišče slovenskega jezika², ki je dejansko le nabor besed, ki zaradi takih ali drugačnih razlogov niso prišle v SSKJ. Ker so bile tudi te besede nabrane iz slovenskih besedil na podoben način kot tiste, ki so prišle v SSKJ, so tudi te besede del slovenskega jezika. Torej tudi za Besedišče velja enako kot za SSKJ in SPS. Če je beseda v Besedišču, je beseda slovenska. Poleg Besedišča bi tu veljalo omeniti še seznam slovenskih toponimov iz Atlasa Slovenije. Tudi vsa krajevna imena v Sloveniji so namreč slovenske besede. Zgoraj sem bežno omenil, da so del slovenščine tudi tuja zemljepisna imena v podomačeni ali citatni obliki. Kakega seznama tu verjetno ni prav lahko najti, morda bi dober približek temu bil indeks Atlasa sveta, ali kaj podobnega. Vsekakor pa ne gre pozabiti na slovarja tujk, tako Verbinčevega³ kot Velikega slovarja tujk⁴.

² Šircelj-Žnidaršič, Ivanka. 1998. Besedišče slovenskega jezika. ZRC SAZU, Ljubljana.

³ Verbinc, France. 1971. *Slovar tujk*. Cankarjeva založba, Ljubljana.

⁴ Tavzes, Miloš in Gregor Adlesič (ur.). 2002. *Veliki slovar tujk*. Cankarjeva založba, Ljubljana.

Sedaj imamo tri jezikovne priročnike in dva seznama besed. Vendar to še vedno ni vsa slovenščina. Ker smo za del slovenščine proglasili tudi vsa narečja, se nam fond možnih osnovnih besed močno poveča. Narečja imajo namreč za mnoge standardno slovenske besede svoje narečne besede. Te so lahko le izgovorne različice (in bi se torej najbolj smiselno zapisovale tako, kot se zapisujejo v knjižnem jeziku), vendar se številne med temi besedami lahko od standardnih slovenskih besed razlikujejo tudi do te mere, da bi bil zapis v knjižnem jeziku nesmiseln. Nadalje poznajo narečja številne tujke, ki jih standardni jezik ne pozna oziroma jih je z dolgo puristično tradicijo že izrinil in zamenjal z različnimi bolj ali manj slovenskimi besedami. Vendar so to še vedno legitimne narečne besede, ki v narečju delujejo povsem običajno in jih vsi govorci tega narečja razumejo in uporabljajo. Primorska narečja imajo veliko italijanskih besed, recimo *kanotiera* 'spodnja majica', *brgešine* 'spodnje hlače' (različica te besede se nahaja celo v SSKJ z oznako 'nar.'), *facolet* 'robec', *bičikleta* 'kolo' (običajna pogovorna različica je *bicikel*), *vandima* 'trgatev', *flaškon* 'velika steklena posoda', *porton* 'vhod na dvorišče' itd. Če v slovenska narečja spadajo tudi zamejski govori, potem je takih besed gotovo še več. Tržaščina ima namreč še za spoznanje več italijanskih izposojenk, recimo *patatince* 'čips', *birca* 'malo pivo' itd., da na primer o rezijanščini niti ne govorimo. Enako seveda velja za koroške in porabske Slovence. Ker pa je znotraj narečij nemogoče postaviti mejo med besedami, ki so še sprejemljive, in besedami, ki so prepovedane (kakršnakoli meja bi bila seveda narejena umetno in bi odražala puristične želje določevalca), je edino smiselno sprejeti narečja v njihovi celoti, torej vključno z vsemi izposojenkami, ki jih narečja uporabljajo. (Ostane seveda tudi vprašanje, kakšen smisel ima v okvir slovenskosti, ki nam rabi kot določilo primernosti imen slovenskih podjetij, sprejeti narečja iz druge države, a to je že bolj politično vprašanje.)

Tu nastopi praktični problem, saj vsa narečja še nimajo lastnih slovarjev oziroma so tako privilegirana narečja redka. Obstoječi narečni slovarji pokrivajo le neznamen del velikega bogastva slovenski narečij. Tole je seznam narečnih slovarjev, ki pa je po vsej verjetnosti nepopoln (kak slovar izhaja tudi kot podlistek v lokalnih časopisih):

- Ivan Tominec: Črnovrški dialekt, 1964
- Erik Prunč, Stanislav Hafner: Zaklad slovenski narečij na Koroškem od črke A do H, 1982-1994
- France Novak: Slovar beltinskega prekmurskega govora, 1985
- Ludvik Karničar: Slovar obirskega narečja, 1990
- Han Steenwijk: Slovensko rezijansko narečje, 1992

- Dušan Jakomin: Narečni slovar Sv. Antona pri Kopru, 1995
- Peter Weiss: Slovar govorov Zadrebke doline, 1996
- Stanko Košir: Slovar rutarške in srenške govornice, 1997
- Ludvik Karničar: Nemško-slovenski slovar z zbirko ponemčenih korenov in iz njih izpeljanih tvorjenk, 1999 (na podlagi Osvalda Gutsmana iz 1789)
- Dušan Škrlet: Slovar poljanskega narečja, 1999
- Mark Greenberg: Slovarček središkega govora, 1999 (na podlagi Karla Osvalda)
- Nino Špehonja: Vocabolario del Nediško, 2003
- Franček Mukič: Porabsko knjižno slovensko madžarski slovar, 2005

Poleg slovarjev, ki so omejeni le na nekaj narečij, obstaja tudi obširno dialektološko gradivo, ki so ga zbirali študentje dialektologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. To gradivo Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša digitalizira. Ko pa ga bodo v prihodnosti postavili tudi na svetovni splet, bo zelo uporabna zbirka podatkov oziroma zelo uporaben aparat za preverjanje narečnosti posameznih besed. Seveda tudi to ne bo idealna rešitev, saj je dialektološko gradivo, tako kot so slovarji, vedno le odraz zamejenega časovnega odseka. Tako kot se spreminja splošni pogovorni jezik, se spreminjajo tudi narečja. Dejansko se narečja spreminjajo še precej hitreje kot normirani jeziki, saj nimajo ustaljene norme ne zapisov, ki razvoj jezika vsaj nekoliko zaustavljajo. Tudi s pregledovanjem omenjenega narečnega gradiva in narečnih slovarjev ne moremo zagotovo vedeti, kaj vse je v nekem trenutku del narečja, vsekakor pa bi bil to korak v pravo smer. Zopet lahko torej rečemo, da je nahajanje v narečnem slovarju ali v kaki drugačni narečni bazi podatkov zadosten pogoj za slovenskost, nikakor pa ne moremo reči, da nenahajanje pomeni tudi neslovenskost.

Ob osrednjih slovarjih knjižnega jezika obstajajo tudi terminološki slovarji posameznih strok. Ker sem že zavzel stališče, da spadajo v slovenščino tudi vsi slovenski žargoni, spadajo med slovenske tudi vse strokovne besede oziroma termini posamičnih strok in različnih interesnih skupin (vsak šport ima na primer lastne besede za svoje rekvizite itd.). Seznam vseh terminoloških slovarjev bi bil preobsežen za objavo v teh merilih. Vsi terminološki slovarji, dosegljivi na svetovnem spletu, pa so na voljo na naslovu: <http://www.gov.si/slovar.html>. Tudi obstoj osnovne oblike imena v katerem od teh slovarjev je zadosten pogoj za slovenskost imena (nikakor pa ne nujen).

Kakorkoli obrnemo, ne bomo s slovarji nikoli izčrpali vseh slovenskih besed. Tudi če se obrnemo neposredno na besedilne korpuse, iz katerih slovarji nastajajo, bomo še vedno pokrili le del slovenščine. Tudi korpusi, če se seveda ne dopolnjujejo sprti, so odraz časa

svojega nastanka. Povrh vsega imamo ta trenutek za slovenščino izdelane le korpuse pretežno pisnega jezika, kar pomeni, da z njimi ne moremo pregledovati govorjene slovenščine. V korpus pa vsekakor niso prišla vsa zapisana narečna dela (FIDA sicer vključuje lokalne časopise tudi s tem namenom, da bi zajela lokalno specifiko), tako da je vse zapisano zares omejeno predvsem na knjižno slovenščino (FIDA in FIDAplus vključujeta tudi nekaj tipično neknjižnih besedil, recimo Skubičev prevod romana *Trainspotting*, vendar to še vedno govorimo o posamičnih tekstih). Vse dokler ne bomo dobili tudi korpusa govorjene slovenščine, bo tudi nahajanje v korpusu le dodaten zadosten pogoj, nikakor pa ne nujen. Najboljši korpus za pregledovanje živega jezika so verjetno slovenske strani na svetovnem spletu, različni blogi, forumi in novičarske skupine, kamor uporabniki pogosto zapisujejo besede in stavke, tako kot jih izgovarjajo (v tem primeru se seveda odrečemo uporabi iskalnih orodij in možnosti statističnih izračunov, ki jih korpusi navadno omogočajo). Seveda tudi tak »korpus« ne zaobjema vseh narečij, vendar se vsekakor sproti dopolnjuje in je dejansko že zelo obsežen. Tudi za slovenske strani na internetu bi lahko rekli enako kot za prej omenjene korpuse. Nahajanje na slovenskih straneh je zadosten, ne pa tudi nujen pogoj slovenskosti. Seveda je tu govora o straneh, ki so napisane v slovenščini, ne pa o slovenskih straneh, ki so mnogokrat napisane (tudi) v angleščini. Slovenščino tu razumemo kot tisti jezik, ki ga imajo uporabniki za slovenščino, ki ga uporabniki namenjajo slovensko govorečim in ki hkrati ni kak tuji jezik.

Možno besediščno merilo slovenskosti je tudi izvor besede. Se pravi, da bi pogledali v zgodovino obstoječe besede in skušali ugotoviti, kdaj je bila beseda prevzeta, iz katerega jezika je bila prevzeta itd. Na podlagi teh podatkov pa bi odločili, ali jo bomo imeli za slovensko ali ne. Tako merilo pride v poštev le, če se odločimo znotraj fonda slovenskih besed ločevati besede na tiste bolj in tiste manj slovenske ter nato tiste manj slovenske označiti za neslovenske. Odločili smo se, da tega ne bomo naredili, zato lahko tu končamo.

Rekli smo, da je nahajanje v Pravopisu zadosten ne pa tudi nujen pogoj. Pravopis namreč določa tudi, kako se besede pišejo. Vendar, če sprejmemo narečno zapisovanje besed, moramo sprejeti tudi običajno pogovorno slovenščino, tako da moramo kot slovensko sprejeti tudi zapisovanje pogovornega jezika. Vendar pa tu ne gre le za dejanski pogovorni jezik. Pravopis je že po definiciji konzervativna »ustanova«. Zapisi posameznih besed in/ali zvez v pravopisu pa nikakor niso njihovi edini možni zapisi. Pravopis recimo določa zapis 'v redu', vendar lahko ob hitrem pregledu svetovnega spleta pa tudi korpusa Nova beseda vidimo, da tudi v lektoriranih besedilih obstajata zapisa 'vredu' in 'uredu' (prim. še 'do nagega' in 'do nazga', 'jaz' in 'jest', 'imam' in 'mam' itd.). Na svetovnem spletu je razmerje med obema

zapisoma približno 2:1 v korist pravopisne različice, vendar ob absolutnih številkah, ki presegajo štirimestna števila, tudi drugega zapisa ne moremo zanemariti. Google najde v Sloveniji 179.000 strani z nizom 'vredu' ter 96.000 z nizom 'uredu' (različnih strani je verjetno nekoliko manj, saj Google navede vse strani, četudi so si te med seboj enake). Dejanski zapis slovenščine ni samo tisti, ki je zapisan v pravopisu, temveč tudi tisti, ki ga uporabljajo pisci slovenščine. Ker sta torej zapisa 'vredu' in 'uredu' očitno zelo priljubljena (kar dokazuje število strani, ki ju vsebuje), ju ne bi veljalo preprosto prepovedati, češ da nista v skladu s Pravopisom. Povrh vsega se zdi, da bi bilo mogoče navesti tudi kakšen bolj strukturni razlog za pisanje konkretnih primerov, vendar se bom na tem mestu temu odpovedal.

Za imena moramo imeti seveda drugačna merila kot za običajne besede, saj gre pri imenih tudi za ustvarjalno rabo, ki je pri običajnih besedah precej bolj omejena. Tako kot dajejo starši otrokom imena, ki so povsem unikatna, bodo tudi ustanovitelji podjetja hoteli dali svojemu podjetju kar se da prepoznavno ime. V tej luči dejansko ni pomembno, ali je konkretno ime kot beseda del slovenščine, temveč ali se je neko konkretno ime sposobno vklopiti v slovenščino, da namreč tvorno sodeluje ne le v sklonskih paradigmah, ampak tudi v besedotvornih vzorcih, kar pomeni, da lahko iz njih tvorimo nove besede. Na tem mestu se že dotaknemo tematike kasnejšega razdelka, kjer so obravnavana besedotvorna in oblikoslovna merila.

2.3 Glasoslovna merila

Slovenščina in slovenski dialekti imajo lastna glasoslovna pravila, kar pomeni, da določenih glasov ter sklopov (ali pa črk, če že govorimo o zapisanih imenih), ki jih slovenščina ne pozna pač ne moremo izgovoriti. Seveda se takoj postavi vprašanje, čemu je ime namenjeno in zakaj bi ga sploh morali izgovoriti. Vendar ga moramo tudi brez izgovarjanja sklanjati in prav pri sklanjanju naletimo na problem, če besede ne moremo izgovoriti. Kot smo doslej že večkrat poudarili, se z naborom glasov slovenskega knjižnega jezika, kot je predstavljen v Slovenski slovnici, ne moremo zadovoljiti. Tam opisani glasovi predstavljajo le del glasov, ki jih poznamo slovenski govorniki, in prav nobenega razloga ni, da bi vsem tam nezavednim glasovom odrekli slovenskost. Vsaka beseda, sestavljena iz slovenskih glasov in po pravilih slovenskega glasoslovja (fonologije), pa je takoj že možna slovenska beseda. To je vsekakor nujni pogoj slovenskosti. Lahko bi rekli, da je to tisti minimalni prag, ki ga mora doseči vsaka slovenska beseda. Lahko bi celo rekli, da je to obenem tudi zadostni pogoj, saj je vsaka

beseda, ki je oblikovana po pravilih slovenskega glasoslovja in je posledično izgovorljiva, tudi sklonljiva in kot taka brez težav vstopa v jezik. Na ta način smo sicer rešili celoten problem slovenskosti, saj smo našli pogoj, ki je tako nujen kot zadosten, vendar velja tu vseeno še nekaj dodati.

Marsikatera beseda, ki je sestavljena iz slovenskih glasov in po pravilih slovenskega glasoslovja, je namreč obenem lahko tudi tuja beseda. Primerov res ni treba iskati daleč. Zapis 'stradale' se v italijanščini izgovori enako kot bi se v slovenščini, 'kapija' se v srbsčini in slovenščini sliši enako, ravno tako se 'dog' načeloma sliši enako v angleščini in slovenščini (s to razliko, da bi v slovenščini razvenečili zadnji soglasnik, vendar bi to storili, če nismo ravno pazljivi govorci angleščine, tudi če bi hoteli izgovoriti angleško besedo 'dog'), pa vendar ne moremo za nobeno od teh besed reči, da je slovenska. Kakorkoli že, če bi se odločili, da bomo katerega od nujnih meril prekrstili v zadostnega, potem je to vsekakor tisto najširše nujno merilo, kjer je taka poteza še smiselna. Katerokoli širše nujno merilo bi bilo že preširoko (širino tu merim s količino dopustnih besed).

Nestandardno slovenski glasovi povzročijo tudi nekaj težav. Na voljo imamo namreč omejen nabor črk, ki smo si jih izbrali že zgoraj. Prav vse imajo že tudi svojo lastno glasovno vrednost. Določena narečja, ki že imajo svojo pisno tradicijo, so si za nekaj teh glasov tudi že izbrala posebne črke, vendar večina narečij še vedno ni zapisanih. Narečne glasove bi se seveda lahko zapisovalo tudi s kombinacijami črk, vendar bi potem kaj lahko prišli do nove težave, saj preprosto ne bi mogli vedeti, kako se tako ime sploh izgovarja. Seveda je to problem že pri bolj običajnih narečnih besedah in pri črkah, ki smo jih zaradi obstoja v narečnih zapisih sprejeli za slovenske, vendar se le računa na splošno razgledanost povprečnega Slovenca. Na tako razgledanost seveda ne bi mogli računati, če bi si vsak tvorec imena z narečnimi elementi izbral svoje kombinacije črk za konkretni glas. Čeprav je torej ime, ki bi vsebovalo narečne glasove, brez zadržkov slovensko, to še vedno ne pomeni, da je slovenski oziroma primeren tudi kakršenkoli zapis tega imena. Pravih meril se tu ne da postaviti. Možna rešitev je sicer, da bi poleg zapisa imena pri imenih podjetij morali navesti tudi njegov izgovor, ki bi ga morali uporabljati tudi v javni komunikaciji, recimo v oglasih, a se zdi taka rešitev precej neuporabna in neizvedljiva. Zdi se tudi, da bi se tako ime pač izgovarjalo, kakor bi se bralcu zdelo najbolj smiselno. Povrhu vsega vsak Slovenec niti ni sposoben izreči glasov vseh slovenskih narečij. Kot rečeno, je to področje zelo zahtevno. Marsikateri besedi ne bi smeli očitati slovenskosti, a ji obenem zaradi čisto praktičnih razlogov ne bi mogli priznati primernosti.

Obstaja pa tudi način, kako se glasovnim merilom izogniti. Katerokoli ime namreč lahko črkujemo in potem tudi sklanjamo tako, kot sklanjamo kratice. Po eni strani sicer lahko rečemo, da bi kratična imena morala tudi izgledati drugače, saj se načeloma zapisujejo z velikimi črkami. Vendar pa lahko tudi kratično ime zapišemo z malimi črkami, tako da bi konec koncev za vsako neizgovorljivo besede lahko trdili, da je dejansko kratična. Tako ime pa bi se tudi izgovarjalo nekoliko čudno. Namesto pričakovanega [skul] iz 'school', bi tako ime morali izgovarjati [escehaoel] ali pa [səcəhəoolə] ter seveda tudi sklanjati 'school-a', kar se sicer prekriva s sklanjanjem angleškega izgovora, ali pa 'shool-ja'.

Možna varovalka slovenskosti imen podjetij (predvsem kar se izgovorljivosti in sklonljivosti tiče) se zdi zahteva po predložitvi njegovega sklanjatvenega vzorca ob registraciji (namesto sklanjatvenega vzorca bi lahko v vpisni formular dodali nekaj takih rubrik, kjer bi se ime moralo uporabiti v neimenovalniškem sklonu). Možnost sodelovanja v sklanjatvenih vzorcih je namreč gotovo ena od pomembnejših meril slovenskosti. Dejansko pa bi to moralo biti merilo za primernost imen tudi, če ne bi imeli zahteve po slovenskosti imen podjetij.

Številnih možnih vzglasnih (pedsamoglasniških) in izglasnih (zasamoglasniških) sklopov ter vseh nedovoljenih sklopov tu ne bom zapisoval, saj se to ne zdi potrebno. Določene besede lahko izgovorimo, drugih pač ne. Če naj zapis kolikor toliko verodostojno odraža izgovor, potem moramo ime pač izgovoriti, če ga lahko izgovorimo ne da bi ga popačili (npr. z vrivanjem samoglasnikov ali neizgovorjenih soglasnikov), je beseda z glasoslovnega vidika možna slovenska beseda. Vendar pa je treba tu znova poudariti, da so imena lahko tudi kratična, kar pomeni, da jih ne izgovarjamo v njihovi zapisani obliki, če ta ni normalno berljiva. Za kratična imena dejansko ni glasoslovnih ovir, tako da vsi tu zapisani pogoji zanje ne veljajo.

2.4 Oblikoslovna merila

V prejšnjem razdelku smo omenili, da je eno najpomembnejših meril slovenskosti prav sposobnost sodelovanja v slovenskih oblikoslovnih in besedotvornih vzorcih. Ime se mora kot vsak drug samostalnik sklanjati. Prav vse slovenske besede (govorimo seveda le o pregibnih besednih vrstah) se na tak ali drugačen način pregibajo. Če se beseda lahko sklanja, sprega oziroma kako drugače pregiba, potem je to potencialno slovenska beseda. Tu govorimo o

nujnem pogoju (lahko pa bi tudi v tem primeru rekli, da gre že za zadostni pogoj). Zopet moramo dodati, da pozna slovenščina tudi nepregibne besedne vrste, vendar je ime po svoji funkciji dejansko samostalnik in se mora zato tudi sklanjati kot samostalnik. Bolj relevantno je, da imamo v slovenščini tudi nesklonljive samostalnike, vendar to niso tipični samostalniki, po katerih se bodo ravnale nove besede oziroma besede, za katere ne vemo, kako jih bomo sklanjali.

Ime ni nujno vedno samostalnik. Načeloma je lahko tudi glagolska oblika ali kaj drugega. V tem primeru bi bilo sklanjanje oteženo, ker bi nas motil spregatveni vzorec, v katerega smo navajeni postavljati konkretno besedo. Recimo, da bi se kako gostinsko podjetje imenovalo 'Jejmo'. Če bi ga hoteli sklanjati, kot to običajno počnemo z imeni, bi nam le s težavo šlo z jezika 'Jejmo, Jejma, Jejmu, Jejma, pri Jejmu, z Jejmom', ker besedo seveda razumemo kot množinski velelnik. Podobna imena gotovo ne bi sklanjali na običajen način, temveč s pomočjo samostalnika 'podjetje' ali kaj podobnega, približno tako kot bi sklanjali večbesedno ime. Tako bi recimo podjetje za izdelovanje čevljev, ki bi se imenovalo 'Hodimo sproščeno', preimenovali v 'podjetje Hodimo sproščeno', kar bi sklanjali 'podjetja Hodimo sproščeno', 'podjetju Hodimo sproščeno', 'podjetje Hodimo sproščeno', 'pri podjetju Hodimo sproščeno', 's podjetjem Hodimo sproščeno'.

S takšno pomožno besedo, ki originalno ime spremeni v desni neujemalni prilastek, seveda lahko »sklanjamo« kakterokoli ime, tudi če se zdi to še tako nemogoče. Društva imajo takšno pomožno besedo navadno že v svojem imenu, saj so imena društev običajno narejena po vzorcu 'Društvo za X', 'Zveza društev za X', 'X društvo Y' in tako naprej.

Prišli smo torej do tega, da lahko prav vsako ime sklanjamo, saj moramo vsaj za nekatera podjetja dopustiti sklanjanje s pomožno besedo, čim pa to dopustimo nekaterim imenom, moramo to možnost odpreti za vsa imena.

Podobno kot se mora vsak samostalnik sklanjati, mora imeti vsak samostalnik tudi možnost sodelovanja v besedotvornih vzorcih. Iz vsakega samostalnika oziroma imena moramo imeti možnost narediti pridevnik (Mercator → Mercatorjeva košarica, Hit → Hitovi igralni avtomati, Litostroj → Litostrojeve turbine itd.). Tudi to bi lahko postavili kot nujno merilo, vendar moramo zopet podati dve izjemi. Enobesedna imena, katerih edina beseda izvorno ni samostalnik, niso tako jasno pretvorljiva v pridevnike. Težko si je zamisliti, kakšen pridevnik bi morali narediti iz imena 'Jejmo', na primer v zvezi 'Jejmovo kosilo'. Z rezultatom očitno ne moremo biti zadovoljni. Svojino bi v takih primerih najlažje izrazili s pretvorbo imena v desno roditeljsko dopolnilo, recimo kosilo restavracije Jejmo, ali pa prislovno določilo, npr. kosilo pri Jejmo. Ker pa podobna imena tako ali tako sklanjamo s pomočjo

pomožne besede, se ob imenu podjetja pojavi tudi ta. Rezultat je torej 'kosilo podjetja Jejmo', 'nova plošča glasbene skupine Veselo'. Tudi iz večbesednih imen ne moremo preprosto narediti pridevnikov, zato tudi pri njih uporabimo podobno strategijo popridevljenja. Tako dobimo 'koncert Centra za dehumanizacijo/Polske malce/Lublanskih psov', 'nova knjiga Mladinske knjige' in 'zadnji projekt Nove KBM' za običajne samostalniške zveze ter 'varna linija centra Poklič me', 'propadli projekt podjetja Gordian voz' in 'razstavni eksponat podjetja Stoli in mize' za imena, ki izvirno niso očitne samostalniške zveze oziroma te zveze niso preprosto sklonljive.

Vrnili smo se torej nazaj k sklanjanju. Če besedo lahko sklanjamo, iz nje lahko tvorimo tudi svojilno dopolnilo. Ker pa lahko imena, ki jih ne moremo sklanjati samih zase, sklanjamo skupaj s pomožno besedo, npr. 'podjetje', lahko na tak način iz njih tvorimo tudi svojilna dopolnila.

Besedotvorno merilo lahko še nekoliko bolj zapletemo, saj moramo dejansko razlikovati med pasivnim in aktivnim članstvom v pregibanjskih vzorcih. Pasivno pomeni, da je beseda sestavljena po pravilih slovenskega besedotvorja. To jo vsekakor naredi slovensko in je torej zadosten pogoj (ob predpostavki, da je ime sestavljeno iz delov/morfemov, ki so sami zase slovenski). Za imena, ki vsebujejo sestavljene besede, pa je to tudi nujen pogoj. Aktivno članstvo v pregibanjskih vzorcih na drugi strani pomeni, da se je beseda sposobna vključiti v lastni sklonski vzorec, da torej ima svojo sklonsko paradigmo, kar je vsekakor nujen pogoj. Pri določanju, kaj lastna sklonna paradigma je, pa moramo biti malo bolj odprti, saj moramo kot lastno paradigmo sprejeti tudi zgoraj opisano paradigmo s pomožno besedo 'podjetje'.

2.5 Skladenjska merila

Ker se skladnja ukvarja z razmerji med besedami, pridejo skladenjska merila v poštev le pri večbesednih imenih. Tudi skladenjska merila so zelo jasna in enostavna. Vsak rojeni govorec slovenščine lahko presodi, kaj je skladenjsko sprejemljivo in kaj ne. Med drugim recimo, da je nesprejemljivo 'žoga lepa', 'lepi žoga', 'pri lepa žoga' in tako naprej. Seveda so tudi tu pomembne narečne posebnosti. V goriških govorih bi bilo ime 'Janez in svoji sinovi' sprejemljivo, saj se povratno svojilni zaimsek 'svoj' uporablja tudi za tretjo osebo. Skoraj po vsej Sloveniji je v uporabi določni člen 'ta' ob pridevnikih (pojavlja se že pri Trubarju), tako so recimo popolnoma slovenska imena tipa 'ta boljši servis', 'ta lepi čevlji', 'Društvo ta nar ta

bolj ta večjih jedcev' in tako naprej. Ker smo dopustili številne narečne besede, moramo dopustiti tudi omenjene skladijske posebnosti. Kakor je zgoraj razloženo, pa tako ali tako ni jasno, zakaj ne bi dovoljevali takih posebnosti slovenščine, ki jih ne pozna noben drug jezik.

Seveda se tu znova postavi povsem praktično vprašanje, kako tako merilo izvajati. Ni težko sprejeti imena, ki sledi splošno slovenskim skladijskim pravilom, a kako poznati majhne narečne posebnosti? Četudi so narečja načeloma dobro raziskana ali vsaj popisana, to ne velja za narečno skladnjo. Pri preučevanju narečij se je namreč do sedaj gledalo skoraj izključno na glasoslovne ter leksikalne posebnosti posameznih narečij. To izhaja iz bolj klasično slovenskega pogleda na jezikoslovje, ki preučevanja skladnje skorajda ni poznalo. Pred kratkim je bila izdelana idejna zasnova spletne baze podatkov narečnih stavkov. Načrt je digitalizirati vsa obstoječa narečna besedila, jih primerno označiti ter postaviti na svetovni splet, kjer bi se po označenem gradivu lahko brskalo in iskalo. Projekt, ki je prijavljen kot del registra nesnovne dediščine, sicer ni bil sprejet za financiranje v okviru zadnjega CRP razpisa 'Konkurenčnost Slovenije', a ideja ostaja). S takšnim spletnim servisom bi se lahko hitro ugotovilo, ali skladijski vzorec, kateremu določeno ime sledi, res obstaja v katerem od slovenskih narečij ali ne.

Če torej večbesedno ime ne spoštuje pravil slovenske skladnje, če se recimo pridevnik, ki se običajno ujema s samostalnikom, znotraj imena z njim ne ujema, potem ime ni slovensko. To bi torej bilo zadostno negativno merilo. Da ne bi naštevali vseh možnih skladijskih posebnosti, raje preprosto določimo, da v primerih, ko ime ne sledi skladijskemu jezikovnemu čutu rojenega govorca in v njem uporabljeni skladijski vzorec ni narečni, ime ni slovensko.

2.6 Pomenoslovna merila

Tu je mišljena predvsem povezava beseda – pomen. Pri zgornjih leksikalnih merilih smo namreč opazili, da je marsikatera beseda lahko tuja, če je uporabljena z drugačnim pomenom. Vendar moramo tu takoj dodati, da imena dejansko nimajo pomena, saj so izbrana arbitrarno. Že res, da je ime neka znana beseda ali niz besed in da ima ta beseda oziroma niz besed svoj pomen, vendar pa ime, čim je izbrano, prevzame nase povsem drug pomen oziroma celo drugačno vrsto pomena. Čim neka beseda postane ime, namreč to ime dobi neposrednega nosilca (v našem primeru podjetje ali društvo ali kaj tretjega). Če take logike ne sprejmemo, potem bi morali od prijaviteljev imena 'God' zahtevati, da dokažejo, da so

dejansko imeli v mislih 'dan, ki zaznamuje konkretnega svetnika, po katerem je nekdo dobil ime' in ne kar boga, kar je angleški pomen besede 'god'. Taka zahteva se zdi nekoliko nenavadna in je dejansko nesmiselna.

Ime sicer res nosi s seboj neki pomen in pogosto podjetniki izbirajo imena, ki so vsaj približno povezana z dejavnostjo njihovega podjetja. Povsem logično je namreč, da bi podjetje za javne prevozne storitve z imenom 'Tram' ne želelo biti asocirano z delom strehe, temveč kvečjemu z angleško besedo, ki pomeni 'tramvaj'. Seveda tu pride tudi do čisto praktičnega problema, saj takih stvari preprosto ne bi mogli kontrolirati, omejevati in preprečevati. Katerokoli merilo, ki bi bilo ustvarjeno na podlagi pomenskih povezav med besedo, ki tvori ime, in njenim pomenom, bi omejevalo nepreverljive povezave in bi bilo kot tako daleč od idealnega. Zato se zdi bolj na možna pomenska merila preprosto pozabiti.

3 Sklep

Napisana merila so sicer smiselna, vendar je hkrati nerealno pričakovati, da bi se jih sodišča lahko dejansko držala oziroma, da bi jih lahko uporabljala. Merila, kot so zapisana, namreč predvidevajo kar nekaj jezikoslovnega znanja, predvsem pa veliko pregledovanja jezikovnih in jezikoslovnih priročnikov ter drugih virov relevantnih podatkov. Mogoče bi bilo sicer pooblastiti jezikoslovca, ki bi odločal o tem, ali je predlagano ime sprejemljivo ali ne. V tej vlogi bi bil lahko tudi Urad za jezik (če bi še obstajal) ali kdo nevtralen, vendar se ob taki rešitvi prepušča preveč moči eni sami osebi oziroma inštituciji. Kot možen model se ponuja naslednja rešitev. Recimo, da imamo več neodvisnih skupin, ki jim država zagotovi koncesijo, da lahko preverjajo slovenskost ali neslovenskost podjetij. Te inštitucije bi delovale kot pomožna služba sodišču oziroma predlagateljem imena in bi bile plačane na pregledano ime (verjetno ne za pretirano visoko vsoto). Inštitucije bi bile na neki način konkurenčne, zato bi se trudile opraviti čim boljše delo. To pomeni, da predlagateljem ne bi zapisale le 'neslovensko' ali 'slovensko' ime, temveč tudi utemeljile, zakaj je neko ime po njihovem mnenju slovensko oziroma neslovensko, katera naj bi bila tista minimalna sprememba, da bi lahko ime proglasili za slovensko, ter katero ime se jim zdi bolj smiselno. Ker bi bilo teh inštitucij več, predvidevam, da bi se trudile biti uporabnikom čimbolj prijazne in ne bi zgolj presojale, kaj je slovensko in kaj ne. Inštitucije, ki bi bile s svojimi nasveti bolj uporabne, bi dobile več posla.

Bolj malo sem govoril o večbesednih imenih, ki so sestavljena iz slovenskih in neslovenskih delov. Takih imen je dejansko največ. Slovenskost posameznih delov je mogoče ugotavljati po enakih merilih kot slovenskost enobesednih imen, slovenskost celotnega večbesednega imena pa je bolj vprašljiva. Ali je večbesedno ime slovensko že, če vsebuje en sam očitno slovenski del ali je ravno obratno, da je namreč neslovensko, čim vsebuje en sam neslovenski del? Logično se zdi, da bi bila ustrezna prva možnost, saj nekaj, kar očitno ni slovensko, pač ne more biti slovensko, četudi je sestavljeno iz očitno slovenskih elementov. Primer takega imena je recimo 'Gordian voz' (vpisano na okrožnem sodišču v Ljubljani 29. 11. 2004), 'Bober trade' (Ljubljana, 9. 2. 2004), 'Smart – invest, Petrovčič in družbeniki' (Novo mesto, 16. 4. 2004), 'Lagoon inženiring' (Novo mesto, 30. 4. 2004) in še bi lahko naštevali. Vendar je zelo očitno, da četudi takšna imena niso slovenska, hkrati tudi niso tuja. So neslovenska, vendar niso del nobenega tujega jezika in torej dejansko niso tuja. V kolikor zakon pravi, da imena ne smejo biti sestavljena iz tujih delov, potem bi taka imena morala biti prepovedana, vendar če zakon hkrati tudi pravi, da imena ne smejo biti tuja, takšna imena niso protizakonita. Koliko slovenskih elementov mora imeti celotna ime, da je še slovensko oziroma pri katerem razmerju med slovenskimi in neslovenskimi deli postane ime tuje, pa se ne zdi več vprašanje za jezikoslovce. Zgoraj sem sicer zastopal kar se da široko in odprto razumevanje slovenščine in omenil, da bi morda bilo smiselno za slovensko sprejeti vsako ime, ki je slovensko po katerem od primernih (ali pa recimo bolj strogih) nujnih pogojev slovenščine. To bi sicer lahko razširili tudi na večbesedna imena, vendar je to že skoraj politična odločitev.

Ker je bilo predlaganih meril kar nekaj, so vsa tu še enkrat na kratko predstavljena in ocenjena. Upam, da bo ta predstavitev pojasnila kakšno nejasnost iz diskusije. Ob merilu sta navedeni še po dve vzorčni imeni, ki merilo spoštujeta in dve, ki ga kršita.

Pravopisna		Ime je ok	Ime ni ok	Dopolnilo merila
Nabor črk	Ime mora biti sestavljeno iz dovoljenih črk. To so vsaj naslednje črke: 'a', 'á', 'à', 'b', 'c', 'č', 'd', 'e', 'é', 'è', 'ə', 'ó', 'f', 'g', 'h', 'i', 'í', 'ì', 'j', 'k', 'l', 'm', 'n', 'o', 'ò', 'ó', 'p', 'q', 'r', 's', 'š', 't', 'u', 'ú', 'ù', 'ü', 'v', 'w', 'x', 'y', 'z' in 'ž'	<i>Gorenje, Múra</i>	<i>Čuvel, Arčič</i>	V seznam bi veljalo dodati vse črke, ki so v uporabi v Sloveniji. Torej vse črke, ki jih uporabljajo posamezna narečja in črke iz osebnih izkaznic.
Pravopis	Ime naj bi spoštovalo slovenski pravopis, vsaj kar se velikih začetnic in ločil tiče.	<i>Tovarna hladilnikov Škofja Loka</i>	<i>Tovarna hladilnikov škofja loka</i>	
Besedišče				
Slovarji ...	Ime se nahaja v katerem od slovenskih slovarjev (SSKJ, Pravopis, Besedišče, narečni slovarji, terminološki slovarji itd.) ali kakšnem drugem seznamu besed, kot sta recimo indeks Atlasa Slovenije in indeks Atlasa sveta.			Če bi imele vse stroke svoje terminološke slovarja in vsa narečja lastne narečne slovarje, bi to merilo pokrivalo tudi naslednji dve merili.
Drugi viri	Ime se kot beseda nahaja v katerem od slovenskih korpusov, recimo v Novi besedi, Fidi ali na slovenskih straneh na svetovnem spletu.			
Narečne besede	Ime je narečna beseda, zapisana v narečnih besedilih oziroma so na voljo v drugem narečnem gradivu.	<i>Žlafaduár, Šraufciger</i>	<i>Serendipity, Hochschule</i>	Mišljeni so sezname narečnih besed, ki so jih sestavljali študentje na Filozofski fakulteti v Ljubljani.
Glasoslovje				
Glas in zlog	Če ime uporablja slovenske glasove in jih kombinira na način, kot se ti kombinirajo v slovenščini, je ime (lahko) slovensko	<i>Kokamit, Stradale</i>	<i>Mtongrzi, Kokscho!n</i>	Najširše nujno merilo, ki ga je še smiselno prekrstiti v nujnega. Izjeme za to merilo so kratična imena.
Oblikoslovje				
Aktivno	Ime se mora sklanjati in sodelovati v osnovnih besedotvornih procesih.			Tako ali drugače lahko sklanjamo vsako ime. Merilo morda ni dobro.
Pasivno	Ime je narejeno po pravilih slovenske morfologije	<i>Slivolov, Hodi počasi</i>	<i>Kulinosi, Torbicity</i>	To je le zadostni pogoj oziroma je nujni pogoj le za sestavljene besede.
Skladnja				
Ujemanje itd.	Večbesedna imena morajo spoštovati pravila slovenske skladnje.	<i>Lepa žoga, Društvo, ki ga ni</i>	<i>Lepi žoga, Društvo, ki je ni</i>	Tudi narečna skladnja je slovenska skladnja. Narečne posebnosti so torej dopuščene.

4. Literatura

- Bajec, Anton *et al.* (ur.). (1994) *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU & DZS.
- Marušič, Franc in Rok Žaucer. 2000. Jezikovnosvetovalna služba kot vzdrževalec jezikovnega prestiža ter nujen pripomoček pri jezikovnemu načrtovanju. 3. kongres Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije "*Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*". Ljubljana.
- Snoj, Marko. 1997. *Slovenski etimološki slovar*. Mladinska knjiga, Ljubljana; Modrijan, Ljubljana, 2003 [druga, razširjena in prenovljena izdaja].
- Šircelj-Žnidaršič, Ivanka. 1998. *Besedišče slovenskega jezika*. ZRC-SAZU, Ljubljana.
- Tavzes, Miloš in Gregor Adlesič (ur.). 2002. *Veliki slovar tujk*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Toporišič, Jože. 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja. [četrta, prenovljena in razširjena izdaja]
- Toporišič, Jože *et al.* (ur.). 2001. *Slovenski pravopis*. ZRC-SAZU, Ljubljana.
- Urbančič, B. 1987. *O jezikovni kulturi*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Verbinc, France. 1971. *Slovar tujk*. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1971.